

Kundvärd

Fråga: Kan det stå *kundvärd* på en skylt som bärs av både manliga och kvinnliga anställda som hjälper kunderna i en butik, eller måste det stå *kundvärdinna* på de skyltar som bärs av kvinnor?

Det kan gärna stå enbart *kundvärd*, för det är fråga om en könsneutral tjänstebeteckning. Det finns också andra motsvarande beteckningar där efterleden *-värd* används könsneutralt, t.ex. *tågvärd*.

Cocacola och dry martini

Fråga: Finns det något fastslaget sätt att skriva uttryck som *cocacola* och *dry martini*?

Enligt Svensk ordbok och Nationalencyklopedin är det rätta skrivsättet *cocacola*. Ursprungligen är det fråga om ett varumärke, *Coca-Cola*, men uttrycket har förlorat sin namnkaraktär så att vi nu har att göra med ett ord som definieras på följande sätt: "en mörkbrun, kolsyrad läskedryck som innehåller koffein" (Svensk ordbok).

Uttrycket *dry martini* kan betraktas som en typbeteckning, inte ett namn, och skrivs därför med liten bokstav liksom andra beteckningar för drinkar, t.ex. *gin och tonic*, *manhattan* (Svenska skrivregler 8.18.1).

Avstavning

Fråga: Hur ska vi avstava ord som *fullastad*?

Fullastad avstavas *full-lastad*. Eftersom ordet är en sammansättning av *full* och *lastad* borde det logiskt sett alltid ha tre konsonanter i fogen. Normalt skrivs ändå bara två konsonanter ut, men vid avstavning dyker den försvunna tredje konsonanten upp. Samma sak gäller alla ord av denna typ, t.ex. *dammoln*, *ettiden*, *tillåtelse*, *uppiggande*, som alltså avstavas *damm-moln*, *ett-tiden*, *till-låtelse*, *upp-piggande*.

Foge-s eller inte

Fråga: Jag har fört en diskussion om ordet *kollektivtrafiksplan* med en kollega som hävdar att det ska heta *kollektivtrafikplan* utan *foge-s*. Jag däremot tycker att det borde finnas ett *foge-s* mellan *kollektivtrafik* och *plan*, eftersom det är fråga om en dubbel förled. Men enligt kollegan hittar man avsevärt fler Googleträffar med *kollektivtrafikplan*, vilket stämmer. Vad säger ni – utan eller med *s*?

Kollektivtrafikplan utan *s* verkar vara nästan allena rådande. Vad det beror på är svårt att säga. Enligt huvudregeln ska det finnas ett *s* eftersom förleden är ett sammansatt ord, *kollektivtrafik*. En möjlig förklaring är att ordet kan analyseras på samma sätt som *kärnkraftverk*. Att *foge-s* saknas i det ordet brukar nämligen förklaras med att det egentligen är en sammansättning av *kärnkraft* och *kraftverk*, men att det ena *kraft* har slopats. På samma sätt kan man tänka sig att *kollektivtrafikplan* egentligen är en sammansättning av *kollektivtrafik* och *trafikplan*, där det ena *trafik* har strukits. Men det är inte sagt att det här är den rätta förklaringen. Att *s* utelämnas kan eventuellt också ha att göra med ordet *trafik*. Det tycks nämligen över lag finnas rätt få fall där *s* faktiskt förekommer efter en sammansatt förled där ordet *trafik* ingår. I allmänhet heter det *lokaltrafikbuss*, *biltrafikled*, *kollektivtrafikresa* osv. utan *s*.

Rehabiliteringsklient

Fråga: Finns det någon lämplig svensk motsvarighet till finskans *kuntoutuja*?

Det finns inte någon direkt svensk motsvarighet som passar i alla sammanhang. Om det framgår av sammanhanget att det är fråga om rehabilitering är det bäst att använda enbart *klient*. Man kan också omskriva och tala om *den som får rehabilitering*. Det finns några belägg på rehabilite-

ringspatient och rehabiliteringsklient, och det sistnämnda ordet används i lagtext. Också *rehabiliteringsgäst* förekommer och kan kanske passa i vissa sammanhang. Däremot ska **rehabiliterand* inte användas.

By-/bya-

Fråga: Både i talat och skrivet språk används såväl förleden *by-* som förleden *bya-*, t.ex. *bygård/byagård*, *bykista/byakista*, *byplan/byaplan*, *byarkiv/byaarkiv*, *bymöte/byamöte*, *byförening/byaförening*. Är båda formerna gångbara?

Den gamla förleden *bya-* finns i endast tre ord i Svenska Akademiens ordlista, nämligen *byalag*, *byamål* (måttenhets vid skifte i äldre tid) och *byaråd*. Alla tre är ord med anknytning till det gamla bondesamhället, liksom också *bygård*. I dialekterna finns det även andra sammansättningar med *bya-*, men sammansättningarna på *by-* är långt vanligare (enligt Ordbok över Finlands svenska folkmål). När man i vår tid fogar *bya-* till ord i standardspråket gör man det säkert för att förleden har en gammaldags och lite romantisk klang. *Bya-* passar dock inte så bra ihop med nutida standardspråkliga ord som *plan*, *möte*, *arkiv* och *förening* när de används i neutrala sammanhang, utan där är det bättre att använda förleden *by-*.

Ändelser vid förkortningar

Fråga: Hur ska jag göra om jag vill foga ändelser till förkortningar?

I allmänhet sätts kolon ut när en ändelse fogas till en förkortning *tv:n*, *vd:s*, *cd:ar*, *EU:s*, *förf.:s* eller *förf:s*, *sms:a*.

Ett undantag till denna regel är att kolon inte sätts ut vid förkortningar som bildar ett utläsbart ord: *Unicefs*, *Natos*.

Hur uttalas Hafrén?

Fråga: Hur uttalas efternamnet *Hafrén*? Jag tänker på Mia Hafrén i a cappella-gruppen Fork och har hört namnet uttalas både *havreen* och *hafreen*. Vi kontaktade Mia Hafrén för att få ett svar på

frågan och hon svarade att hon uttalar sitt efternamn med ett *v* i mitten, det vill säga *havreen*.

Också namnen *Schjerfbeck* och *Elfving* uttalas med *v*. Detsamma gäller namnpartikeln *af* som uttalas likadant som prepositionen *av*. Läs mer om uttalet av finlandssvenska efternamn på vår webbplats www.focis.fi/efternamn.

Sittskydd i bastun

Fråga: Vilket ord använder man i Sverige för det som vi kallar *peflett* hemma hos oss? Alltså det som vi använder som underlag på bastulaven.

I bastun kan man sitta på ett *sittskydd*, ett *sittunderlag*, ett *sittunderlägg* eller en *lavduk* (i tyg).

Peter och jag var på bio

Fråga: Varför blir jag rättad av min morbror när jag säger "Vi var med Peter på bio"?

Om det bara var du och Peter som gick på bio så är den korrekta formuleringen *Peter och jag var på bio*, alternativt *Vi var på bio*, *Peter och jag*. "Vi var med Peter på bio" följer ett finskt mönster "Olimme Peterin kanssa leffassa." Det är rätt vanligt att finlandssvenskar i södra Finland uttrycker sig så, och fenomenet är inte nytt. Redan Hugo Bergroth avråder från det i *Finlandssvenska* (1928). Vi håller med din morbror. Säg hellre *Peter och jag var på bio*.

Blänkare

Fråga: Har förtvivlat försökt hitta en vettig översättning till det finska ordet *tietoisku* men inte hittat någon. Därför har jag kommit på en egen översättning av ordet, *snuttinfo*. I dag talar man ju också allmänt om *snuttjobb* så varför inte också använda *snuttinfo*?

I vår databas för språkfrågor har vi som motsvarigheter till finskans *tietoisku* orden *blänkare*, *informationsblänkare*, *infoblänkare*, *kampanj*, *TV-information*, *informationskampanj* och *infosnutt*. Stora finsk-svenska ordboken (WSOY) ger *informationsinslag*, *informationssnutt*, *blänkare*, *puff*. Det vardagliga *snutt* finns alltså i *infosnutt*, *infor-*

mationssnutt. Som förled ger *snutt*- en något negativ klang, och *snuttinfo* kan uppfattas som ett värderande ord: informationen som ges är alltför kort och intetsägende, dvs. snuttifierad. Den betydelsen ingår inte alls i *tietoisku*, som är helt neutralt.

För övrigt är *snuttjobb* inte ett ord vi rekommenderar i annat än vardagliga sammanhang, och helst ska man också då förklara vad det betyder. (I Finlandssvensk ordbok ges följande alternativ: *visstidsarbete*, *visstidsjobb*, *korttidsjobb*, *korttidsarbete*, *korttidsanställning*, *tillfälligt arbete*; *vikariat*.)

Vattensporter

Fråga: Vad heter vattensporterna *vesijuoksu*, *vesipyöräily* och *kuntouinti* på svenska, undrar en ivrig "vattenlöpare" från Salo.

Vesijuoksu är *vattenlöpning* på svenska. *Vesipyöräily* kallas *vattenspinning* (eller *aquabike*) på svenska. *Kuntouinti* heter *motionssimning* på svenska.

Twitter och andra mikroblogger

Mikroblogger är en sorts bloggar där antalet skrivtecken är mycket begränsat. Den mest kända mikroblogger-tjänsten är antagligen Twitter, där antalet tecken per inlägg är begränsat till 140. Twitter har gett upphov till verbet **twittra** i svenskan. Ibland har också *kvittera* använts om verksamheten, men än så länge verkar det ordet inte ha slagit igenom på bred front.

Det man producerar när man twittrar är alltså **twitter**. Trots bibehållandet av det dubbla w-et i skriftformen uttalar man twitter och twittra med vanligt v-ljud på svenska.

Exempel på andra kända mikroblogger är den finska tjänsten *Qaiku* (tidigare *Jaiku*) och svenska *Bloggy*. För vänner av extremt korta meddelanden finns dessutom åtminstone en så kallade **nanoblogg** som tillåter endast ett enda ord per inlägg (nanoblogg.se).

Kända **twittrare** är t.ex. Barack Obama, Oprah Winfrey och Ashton Kutcher, men det är också många tidningsredaktioner och journalister som twittrar, bland annat Språktidningen. Vill du att Språkbruk eller svenska avdelningen vid Focis också ska börja twittra? Kontakta oss på sprakbruk@focis.fi!